Institutions Daat Menahem – Jérusalem
מוסדות דעת מנחם – ירושלים (ע"ר)
עמותה מס' 580559458

סיכום הלכות ברכת שהחיינו על פירות

ערך: שאול סילם

1. על אלו פירות מברכים את ברכת שהחיינו?

- צריך שהפרי יהיה עונתי (ע' שו"ע סי' רכ"ה סע' ג'), והיינו שיתחדש פעם או פעמיים בשנה (סדר ברכת הנהנין לאדמו"ר הזקן פרק י"א הלכה י"ב). בפרי המתחדש פעמיים בשנה, נחלקו הפוסקים אם יברך עליו שהחיינו גם כן פעמיים בשנה (בית יוסף; ערוך השלחן; משמעות הרמ"א סי' רכ"ה ס"ו ואדמו"ר הזקן בסדר ברכת הנהנין, וכך פשוט לידידי הרה"ג הרב מיכאל שיחי' אבישיד, שיש לדייק מהרמ"א ומאדמו"ר הזקן), או שבכל אופן לא יברך אלא רק פעם אחת בשנה (מהריק"ש; כף החיים אות מ"ב; הלכה ברורה, משום "ספק ברכות להקל").
- צריך בנוסף שיהיה ניכר שהפרי חדש, או משום שהפרי איננו מתקיים משנה לשנה, ולכן כשמגיע לשוק, ברור שהוא חדש; או משום שהפרי (העונתי) אמנם מתקיים משנה לשנה, אך הפרי החדש ניכר היטב במראהו ובטעמו לשבח (ע"פ סדר ברכת הנהנין שם הט"ו).

- יוצא מהנ"ל שעל אף **שאננס** מצוי בשימורים במשך כל השנה, מברך שהחיינו על אננס כשמופיע שוב בשוק, וזאת אף על פי שכבר אכל אננס בשימורים.
- יוצא גם כן שלא יברך שהחיינו על **פירות יבשים**, כי הרי מצויים הם כל השנה ולא ניכר שהם חדשים.
- יוצא גם כן מהנ"ל שלא יוכל לברך את ברכת שהחיינו על **אגוז קוקוס**, כי פרי זה איננו עונתי, ומצוי על עץ הקוקוס במשך כל השנה (על אף שמטעמי שווק מייבאים אותו רק בתקופות מסוימות בשנה).

2. ברכה בשעת האכילה דוקא:

היו צריכים מן הדין לברך את ברכת שהחיינו בראיית הפרי, אך "נהגו שלא לברך **עד שעת אכילה**" (שו"ע רכ"ה, ג', ע"פ רא"ש עירובין פ"ג סי' י', טור סי' רכ"ה, ועוד ראשונים; סדר ברכת הנהנין פרק י"א הלכה י"ב).

בערובין מ, ב מובאת אמרה של רב יהודה: אנא, אקרא חדתא נמי אמינא זמן. **ופירש"י**: אקרא חדתא: כשאני רואה דלעת חדשה משנה לשנה, אמינא זמן. ובדומה כתב הרמב"ם (הלכות ברכות פ"י ה"ב): **הרואה** פרי המתחדש משנה לשנה, בתחלת ראייתו מברך שהחיינו. אך הביא הב"י סי' רכ"ה בשם הרא"ש בערובין: ונהגו העולם לקבוע הברכה בשעה **שאוכל** ממין חדש. וע' בב"י שם בשם הכל בו שכך נהג מהר"ם לא לברך על שום דבר בעת ראייתו אלא רק בעת אכילתו, ושכן פשט המנהג.

ומספר טעמים נתנו למנהג זה, מתוכם: 1. **שאין אנו בקיאים מתי תשלום גידול הפרי**, והרי נפסק (רמ"א סע' ג'; שו"ע סע' ז' – וע' להלן פסקה 6) שאין מברכים אלא עד שנגמר תשלום גידול הפרי (ערוך השלחן סע' ז'); 2. לפעמים אדם **רואה ולא אדעתיה**, מה שאין כן בשעת אכילה (כף החיים אות כ"ח בשם הלבוש) 3. "עיקר ברכת שהחיינו הוא **מפני השמחה** מהעניין הזה, ולכן בדורות הראשונים שהיו תמימי דרך, ושמחו בראיית פירא חדשה, ונתנו בלבם תודה לה' על טובו וחסדו ... משא"כ **אנחנו, אין השמחה והכרת טובה ניכרת אצלינו אלא בשעת הנאת הגוף, בעת האכילה**" (ערוך השלחן שם) [הדברים מבוססים על דברי הסמ"ק והכל בו המובאים בב"י שם, שהתנאי, במקור, לברך בראיית הפרי הוא **שנהנה** בראייתו]; 4. כדי **שלא לחלק בין מי שנהנה בראייתו למי שלא נהנה** (מ"א ע"פ מחצית השקל, וכ"כ **אדמו"ר הזקן** בסדר ברכת הנהנין שם, ובדומה פסק המשנה ברורה ס"ק י"א). 5. ע"ע בדברי הב"י בשם הרא"ש.

Association n. 580559458
62/42 rue Arye Ben Eliezer
Guilo – Jérusalem 93826

Tel : 00972 54 59 50 137 – 0177380620
Email: sillam_s@netvision.net.il
Site: www.daatmenahem.co.il

עמותה מ. 580559458
רח' אריה בן אליעזר 62/42 ירושלים

Institutions Daat Menahem – Jérusalem
מוסדות דעת מנחם – ירושלים (ע"ר)
עמותה מס' 580559458

3. <u>מברכים שהחיינו גם על כמות מזערית:</u>

אין צורך באכילת כזית בכדי לברך את ברכת שהחיינו, ואפילו **אוכל מן הפרי מעט**, מברך (כה"ח אות ל"ב בשם החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סי' כ"ד; הלכה ברורה עמ' 352).

4. <u>שכח לברך שהחיינו לפני אכילת הפרי החדש:</u>

לרוב הפוסקים, מי שאכל מן הפרי **ושכח לברך את ברכת שהחיינו**, יוכל לברך ברכה זו כל עוד והוא **עסוק באכילה זו** (בדי השלחן סי' ס"ג, ט; הלכה ברורה עמ' 354). באכילה הבאה, כבר לא יוכל לברך בשם ומלכות, ואז הוא יברך בלי שם ומלכות (סדר ברכת הנהנין לאדמו"ר הזקן; הלכה ברורה).

5. <u>האם מברכים קודם את הברכה על הפרי, או את ברכת שהחיינו ?</u>

בנוגע **לברכה שיש להקדים**, האם העץ/אדמה, או שהחיינו:

- מנהג **הספרדים** להקדים את **ברכת הפרי** (החיד"א במחזיק ברכה סי' כ"ב ס"ק ג'; חסד לאלפים ס"ק י"ז; שו"ת יחוה דעת ח"ג סי' ט"ו; חזון עובדיה הלכות ברכות עמ' 439 ואילך; הלכה ברורה עמ' 358).
- מנהג **חב"ד** להקדים את ברכת **שהחיינו** (סדר ברכת הנהנין פרק י"א הלכה י"ב).
- מנהג **האשכנזים**: בזה **חלוקים הפוסקים**. דעת הגר"א (ע' תוספת מעשה רב אות כ"א) ושו"ת אבני נזר (או"ח סי' ת"ג), כדעת הפוסקים הספרדים, דעת הפרי מגדים (אשל אברהם סי' רכ"ה ס"ק ז'), המשנה ברורה (בשער הציון ס"ק י"ב), והערוך השלחן (סע' ה'), כדעת אדמו"ר הזקן.

לכאורה, מצד **תדיר** ואינו תדיר, תדיר קודם, נראה לברך קודם על הפרי, לאידך על מנת שלא יהיה **הפסק** בין ברכת הפרי לבין האכילה, נראה להקדים את שהחיינו. וע' **בפרי מגדים** (אשל אברהם רכה, ז) שכתב שמאחר ומעיקר הדין היינו צריכים לברך **על ראיית הפרי**, יוצא שהחיוב לברך ברכת שהחחינו קודם, ולכן יש להקדים ברכה זו, ויוצא כי אין שאלה של תדיר כי הרי בשעה שמתחייב לברך שהחיינו, עדיין לא מחויב בברכת הפרי! **ובערוך השלחן** (רכה, ה) וכן **בשער הציון** (רכה, יב, על המ"ב סקי"א), כתבו שברכת שהחיינו שגדרה "רשות" מהוה הפסק בין הברכה לאכילה.

ולהעיר: לגבי היה"ר שאומרים בראש השנה אחר ברכת בורא פרי העץ, אך לפני אכילת התפוח (שלא כפי שנפסק בשו"ע אדמו"ר סי' תקפ"ג ס"ג, ע"פ המ"א, שיאכל קודם מן התפוח, אלא ע"פ דיוק מסדור אדה"ז שכתב: "ואח"כ יאמר" – עי' אג"ק כ"ק אדמו"ר ח"ג עמ' ר"י; ספר המנהגים עמ' 56), מסביר הרבי (אג"ק ח"ג עמ' קמ"א) שהוא כדי שיהי ליה"ר מעין תוקף ברכה, וכפי שסומכים את תפילת הדרך, שהיא הרכה, לשברכה אחרת, כדי שתפתח בברוך – ע"ש).

6. <u>מצב הפרי עליו ניתן לברך שהחיינו:</u>

מברכים דוקא על פרי **שנגמר בישולו** (ע"פ שלחן ערוך סי' רכ"ה, ז; רמ"א סי' רכ"ה סע' ג), אחרת לא יברך עליו שהחיינו, גם אם יבשל את הפרי (א"א מבוטשאטש סע' ו'; בן איש חי פרשת ראה סע' י"ד; הלכה ברורה עמ' 367). אך אם הפרי **איננו נאכל חי אלא רק מבושל** (כגון עבור **החבוש**), אזי יברך שהחיינו **על הפרי המבושל** (ברכי יוסף ס"ק ד'; כף החיים אות י"ז; הלכה ברורה שם).

7. <u>פירות מורכבים:</u>

לגבי ברכת שהחיינו על **פירות מורכבים**, נחלקו גדולי האחרונים (כמובא בביאור הלכה סי' רכ"ה):

- **דעת ההלכות קטנות** שאין לברך על זנים מורכבים את ברכת שהחיינו (כיון שנעשו נגד רצון הבורא) - והביא **הבן איש חי** שכך המנהג (ע' בא"ח פרשת ראה, י"א; שו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סי' ל"ו; כה"ח אות כ"ו).

- אך **דעת השו"ת שאילת יעב"ץ** שכן מברכים שהחיינו גם על פירות אלו. וכ"כ **החסד לאלפים** (שכך הוא מנהג ירושלים).

☜ ההכרעה המקובלת היא לחלק בין פירות מהעצים עצמם שהורכבו, שעליהם אין מברכים שהחיינו - משום ספק ברכות להקל, לבין **פירות מעצים שצמחו מגרעיני פרי מורכב, שעליהם מברכים שהחיינו** (ע' הליכות עולם ח"ב עמ' קצ"ו; פסקי תשובות עמ' תתקיד, בשם הגרש"ז אויערבאך והגרב"צ אבא שאול – וע"ע בהלכה ברורה עמ' שע"א). [נ"מ לתפוז, אשכולית, אפרשזיף, מנדרינה ועוד].

8. <u>היו לפניו כמה פירות חדשים:</u>

אם היו לפניו כמה פירות חדשים, ובירך את ברכת שהחיינו על אחד מהם, **פטר בזה את כל שאר הפירות החדשים שהיו לפניו**, ולא יוכל לברך עליהם שהחיינו בזמן אחר, כשיחפוץ לאכול מהם! (כה"ח אות י"ח; אגרות משה או"ח ח"א סי' פ"ז; הלכה ברורה עמ' 377).

9. <u>שני זנים של פרי אחד:</u>

בענין זה נחלקו הפוסקים:

- דעת הלבוש (סע' ד'), המגן אברהם (ס"ק י') **ואדמו"ר הזקן** (סדר ברכת הנהנין פרק י"א הלכה י"ד), שמספיק **שטעם הפרי או מראה הפרי יהיה שונה** בשני הזנים, כדי שיוכל ויצטרך לברך שהחיינו על שני הזנים (אם לא יהיו שניהם לפניו יחד!).
- דעת **השלחן ערוך לפי מספר אחרונים** (מאמר מרדכי; ברכי יוסף), ששינוי טעם או מראה איננו מספיק, ונדרש **גם כן שם שונה** לשני הזנים.

10. <u>שהחיינו על מיצי פירות, וכן על פירות, כשכבר שתה מיץ מאותו הפרי:</u>

- מברכים את ברכת שהחיינו על **מיץ ענבים**, אם **ניכר שהמיץ מענבים חדשים**, וכגון שהוא בעצמו סחט את הענבים החדשים.
- אם בירך על מיץ ענבים "שהחיינו", **לא יברך שוב את ברכת שהחיינו על ענבים** (מאותו זן, למי שמברך על כל זן בנפרד), וכן היפכא.
- **על מיץ פירות טבעי מפרי חדש, אינו מברך "שהחיינו", כי ברכתו "שהכל"** (ואין מברכם את ברכת שהחיינו על מאכלים שברכתם "שהכל").

- **עם כל זה, אם שתה מיץ פירות *מפרי חדש*, ולאחר מכן אוכל מן הפרי, לא יברך שהחיינו על הפרי** (כי מן הדין, סוברים פוסקים רבים שהיינו אמורים לברך את ברכת "בורא פרי העץ" על המיץ, אלא שהמנהג לברך "שהכל").

(ע' בכ"ז בהלכה ברורה עמ' 384-389; וכן ע' בקצור שו"ע סי' נ"ט סע' ט"ו).

11. דברים שאינם נאכלים לבדם

כתב **הגרא"ח נאה** בבדי השלחן (סי' ס"ג ס"ק י"א) שאין רגילין לברך "שהחיינו" לא על **צנון** ולא על **בצלים ירוקים**, על אף שהם עונתיים, וזאת "אולי **מפני שהם אינם נאכלים בפני עצמם**". עפ"ז, כתב **בפסקי תשובות** שהוא הדין **אבוקדו**. אך בספר **"וזאת הברכה"** פוסק שמברכם על אבוקדו את ברכת שהחיינו, בפרט אם אוכלים ממנו חתיכה אחת בפני עצמה.

12. מחית וריבה:

על פירות מרוסקים שמברכים עליהם את ברכת בורא פרי העץ/בורא פרי האדמה, מברך גם כן שהחיינו, אם הם מפירות חדשים (ע' הלכה ברורה עמ' 389).

13. אתרוג:

מי שבירך בסוכות את ברכת "שהחיינו" על ארבעת המינים, כלל בזה את "שהחיינו" על (אכילת) האתרוג, ולא יברך שוב כשיאכל אתרוג במשך השנה (לקט יושר לתלמיד תרומת הדשן; הלכה ברורה עמ' 400).

14. חרוב:

לא מברכים עליו שהחיינו, כי בזמננו איננו עומד למאכל אדם, ואינו פרי חשוב (פסקי תשובות עמ' תתקי"ז).

Institutions Daat Menahem – Jérusalem
מוסדות דעת מנחם – ירושלים (ע"ר)
עמותה מס' 580559458

ברכת שהחיינו על פירות – מבחן הכנה לשיעור

ערך: שאול סילם

1. אכל אננס מקופסת שימורים, ומביאים לו אננס חדש, האם יברך שהחיינו?
2. האם מברכים שהחיינו על פירות יבשים?
3. לא אכל תפוחים כבר שנתיים, האם יברך שהחיינו על אכילת תפוח?
4. האם מברכים שהחיינו על אכילה של פחות מכזית?
5. אוכל משמשים, ושכח לברך שהחיינו עד שגמר את הראשון, האם יברך לפני אכילת השני?
6. האם מקדימים ברכת שהחיינו, או ברכת בורא פרי העץ, ולמה?
7. האם מברכים שהחיינו על שזיף שלא נגמר בישולו, אם מבשלים אותו?
8. האם מברכים שהחיינו על חבוש מבושל?
9. האם מברכים שהחיינו על אפרשזיף?
10. סוחטים לפניו מנגו חדש, האם יברך על המיץ שהחיינו?
11. אוכל מנגו אחר ששתה מהמיץ הנ"ל, האם יברך שהחיינו?
12. האם מברכים שהחיינו על אגוז קוקוס? על אתרוג? על חרוב?